

Riigikohtu arvamus¹ karistusseadustiku muutmise seaduse väljatöötamiskavatsusele (eelnoo JDM/26-0450)

Karistusõigusliku vastutuse vs. haldussunnivahendite ülekandumine

Kuna õiguskord on tervik, tuleks juriidilise isiku karistusõigusliku vastutuse piiride muutmisel arvestada ka muude mõjutusvahendite ja nendele seatud piirangutega. Nt maksukorralduse seaduse §-d 35 ja 37 välistavad sunniraha maksmise kohustuse ülemineku õigusjärgluse või ettevõtte ülemineku korral. Kuigi sunnivahendi kohaldamise eesmärk pole isiku karistamine, näitab eeltoodu, et seda on sarnaselt karistusõigusliku vastutusega peetud vähemalt teatud juhtudel isikuga lahutamatu seotud olevaks. Argumendid, mis räägivad karistusõigusliku vastutuse ülemineku võimaldamise kasuks, on põhimõtteliselt asjakohased ka sunniraha tasumise kohustuse puhul. Eeldades, et karistused on olemuselt pigem rohkem isikuga seotud kui muud laadi rahalised kohustused, tuleks õiguskorda nendes küsimustes tervikuna analüüsida ja vajadusel hõlmata ka asjakohased haldusõiguse sätted.

Juriidiliste isikute karistusõigusliku vastutuse üleminek konkurentsioiguses

Vahetut õigusmõju omavates Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklites 101 ja 102 kasutatakse terminit *ettevõtja* (ing.k *undertaking*). Alates 1991. a lahendist *Höfner ja Elser vs. Macrotron* sisustatakse seda terminit kui mis tahes majandustegevusega tegelevat üksust, sõltumata selle üksuse õiguslikust vormist ja rahastamisviisist². Kuna tegemist on funktsioonikandjast, mitte õiguskandjast lähtuva definitsiooniga, võib see praktikas hõlmata mitut füüsilist või juriidilist isikut, kes moodustavad ühe majandusüksuse.³ Euroopa Kohtu praktika kohaselt tuleb seda terminit mh kasutada selleks, et määratleda isikud, keda EL konkurentsioiguse rikkumise toime panemise eest karistada.⁴

Selle nn majandusüksuse teooria töötas Euroopa Kohus 1970. aastatel välja kahel põhjusel. Esiteks, selleks, et jätta EL konkurentsioiguse kohaldamisalast välja kontsernisisesed kokkulepped⁵ ja teiseks, selleks, et kontserni puhul saaks emaettevõtjale süüks panna tütarettevõtja konkurentsivastast tegevust⁶. Läbi aja on Euroopa Kohus seda teooriat oma praktikas täpsustanud ja veelgi laiendanud. Tänapäevaks hõlmab see ka majandustegevuse jätkamise (ing.k *economic continuity*) kontseptsiooni, millest tulenevalt juhul, kui liidu konkurentsioiguse rikkumise toime pannud isik on lõpetatud (nt ühinguõigusliku restruktureerimise tagajärjel), võib rikkumise eest vastutada teine isik, kui need kaks on majanduslikus mõttes samad (ing.k *from an economic point of view, the two are identical*)⁷. Seetõttu peaks ELTL artiklite 101 ja 102 rikkumiste eest

¹ Riigikohtu arvamus ei väljenda Riigikohtu siduvat seisukohta. Riigikohus kujundab siduvaid seisukohti ainult kohtuasjade menetlemisel Riigikohtus.

² EKo C-41/90 – *Höfner ja Elser vs. Macrotron*, p 21.

³ EKo C-170/83 – *Hydrotherm*, p 11.

⁴ EKo C-516/15 P – *Akzo Nobel jt vs. komisjon*, p 46.

⁵ EKo C-15/74 – *Centrafarm BV jt vs. Sterling Drug*, p 41.

⁶ EKo C-48/69 – *ICI vs. komisjon*, p-d 129-141.

⁷ EKo C-280/06 – *ETI jt*, p-d 38–44; EKo C-724/17 – *Skanska Industrial Solutions jt*, p 38.

trahvi määramisel lähtuma *ettevõtja* mõistest ja selle osaks olevast vastutuse üleminekust. Selleks kohustab liikmesriike ka ECN+ direktiivi⁸ artikli 13 lõige 5.

⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/1, mille eesmärk on anda liikmesriikide konkurentsiasutustele volitused, et tulemuslikumalt tagada konkurentsionormide täitmine ja et tagada siseturu nõuetekohane toimimine.